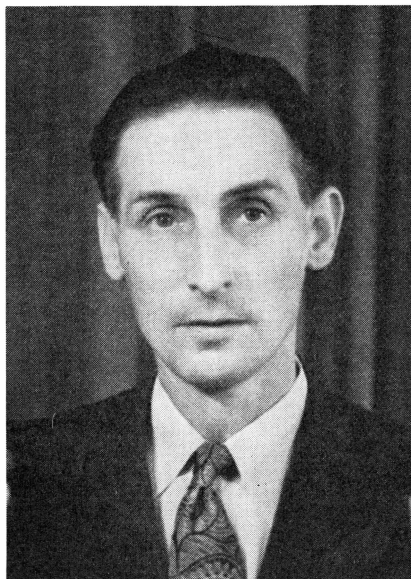

Från hembygdsarbetet

IN MEMORIAM

GEORG ÖSTERBERG

Georg Österbergs arbetsområde var Österby-Dannemora, där han under flera år var ordförande i dess hembygdsförening. Han var starkt intresserad för dessa trakters historia och kulturhistoria och ägnade sig livligt åt problemen kring deras utforskning. Tillika nedlade han mycket arbete på hembygdsmuseets förkovran och satte som sitt mål att mer slutgiltigt lösa dess lokalproblem. Österberg var också en god berättare och färdledare. Många av Upplands fornminnesförenings medlemmar bevarar i tacksam hågkomst hans insatser vid föreningens vårutflykt till Österby bruk den 18 maj 1959.

N. S.

HANS EBELING

Hans Ebeling hade under flera års vistelse i Faringe och Almunge ingående lärt känna dessa socknars historia och kulturhistoria. Från riksarkivet och andra arkiv skaffade Ebeling fotostatkopior av brev som hade något att meddela om de boställen och gårdar han ville utforska. Detta arbetssätt visade sig vara både fruktbarande och föredömligt. De upplysningar som gavs i breven voro av säkraste halt och sättet att direkt gå till dessa goda källor visar den väg som även hembygdsforskningen bör gå. Det är beklagligt att Ebeling ej hann slutföra sina omfattande forskningsarbeten. När dessa minnesrader nedtecknas vill man tillika erinra sig Ebelings utomordentliga förmåga att för ett auditorium levandegöra sina forskningsresultat. Rolig och givande var hans »Bystämman» vid Knutby gammelgård för några år sedan och livligt uppskattad blev den utställning av arkivalier och andra ting som belyste Almungebygdens historia och som hölls i den gamla herrgårdsbyggnaden vid Länna bruk.

N. S.

Bild 1. Från utställningen »Vårda Uppland» med bildmontage över bebyggelsen och landskapet.

VÅRDA UPPLAND

Landskapet i förvandling var mottot för den utställning, benämnd »Vårda Uppland», som anordnades på Upplands nation i Uppsala 18–25 nov. 1960. Huvudarrangörer var Upplandskretsen av Samfundet för Hembygdsvärd och Upplands nation under medverkan av en rad kulturella sammanslutningar och företag i landskapet. Utställningen Vårda Uppland ville ge upplysning om och väcka debatt kring en rad problem i samband med vårt samhälles snabba expansion.

Utställningen var framför allt ett bildmontage, där man genom foton, planer, modeller och enstaka föremål ville fästa uppmärksamheten på de aktuella problemen vid byggnadsplanering, vägomläggningar, grustäkter

m. m. Entrén till utställningen, i nationens bottenvåning, dominerades av en rund omkring 3 m lång panoramabild, fotograferad från Vaksala kyrkas tornspira ut över det kringliggande landskapet. Denna bild innehöll många av de faktorer utställningen i övrigt sysslade med, bl. a. stadens möte med landsbygden, den gamla byn, den öppna slätten möter skogsbygden m. m. I uppgången till de övre utställningslokalerna hade man skärmar med foton, som beskrev det ålderdomliga kulturlandskap Uppland utgör och som till en del finns kvar men som alltmer får ge vika för vår egen tids påfund av både ont och gott. För rummet en trappa upp – »chockrummet» kallat – var ägnat åt framförallt anläggningen av Arlanda flygfält, en av de största och mest revolutionerande landskapsförvandlingar som sker och skett i Uppland. Stora utställningssalen var ägnad flera olika problem, inte minst de

Bild 2. På utställningen »Vår brödtradition» hade man samlat de olika bröd-sorterna sockenvis. Här en del av Björklinges bord med bl. a. frukt- och bärkakor av olika slag, korintkakor, rågbröd och smörtårta.

allvarliga ingrepp i naturen, som grusåsarnas exploatering utgör, och traditionens betydelse för bebyggelse och landskapsvård. Vidare märktes sådana avdelningar som »död bygd», »landsbygdens utglesning», »tätorternas tillväxt» och »den nya skalan», som blir så markant i nutidens byggenkap.

På utställningen Vårda Upplands program stod också en rad föredrag, som hölls varje kväll under utställningstiden. Samtliga dessa föredrag behandlade ämnen i anslutning till utställningen. Utställningskommisarie var fil. kand. Erik Ehn. Som utställningsarkitekt fungerade arkitekt SAR Hans Matell.

I nationens källarsal pågick 20–23 nov. i anslutning till Vårda Uppland brödutställningen »Vår brödtradition». Representanter för olika uppländska socknar och gårdar hade under hösten bakat bröd efter ålderdomliga recept från sin bygd. Dessa bakverk fick avsmakas av besökaren. Det var brödsorter, som i flera fall inte längre bakas utan vars recept enbart finns bevarade i goda traditionsbärares minne. Den hårda runda rågbrödkakan fanns med och märkligt nog i flera varianter. Surlimpor av varjehanda slag kunde noteras, liksom vackert utstyrda såkakor och julbröd. Mer som läckerheter var skomakartårten, bärtarsten och oxelbärstårten. Alla bröden vittnade om våra förfäders möjligheter att utnyttja naturens tillgångar. Finare bröd från uppländska herrgårdar fanns också.

Brödutställningen hade föregåtts av ett intresserat och intensivt förarbete från de medverkandes sida under ledning av fil. mag. Karin Alinder. För utställningens mycket stämningsfulla och välgjorda utformning hade näringskonsulenten Brita Wallentin svarat.

Utställningarna Vårda Uppland och Vår brödtradition var båda på sitt sätt mycket värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt. Båda var måna om att på bästa sätt slå vakt kring vårt uppländska kulturarv.

O. Ehn

NORRSUNDA HEMBYGDSGÅRD VRÅN INVIGD

Norrsunda fornminnes- och hembygdsförening, som bildades 1944, har länge umgåtts med planer på att iordningställa en äldre byggnad inom socknen för sina museiföremål, tillkomna genom målmedvetet samlande främst av föreningens tidigare ordförande musikkdirektör Uno Ahlgren.

Från invigningen av hembydsgården Vrån i Norrsunda.

När pensionärshemmet i Rosersberg häromåret togs i bruk friställdes den gamla fattigstugan Vrån i Åshusby i närheten av Norrsunda kyrka. Hembygdsföreningen inköpte stugan av kommunen för 5 000 kr. och sedan den iordningställdes med rumsinteriörer på nedre botten och museum i vindsvåningen kunde den invigas söndagen 28 aug. 1960.

En för saken intresserad byggnadskommitté, bestående av kyrkvärden Holger Almgren, ordförande, stationsmästare Frans Nyström och fröken Evy Lind, har omhändertagit restaureringsarbetet. Rådgivare har varit landsantikvarie Nils Sundquist och amanuens Anna-Märta Berg. Fattigstugan, som torde härröra från 1840-talet, var vid arbetets påbörjande uppdelad i fyra rumsenheter. Den ursprungliga planen har återställts med ett stort rum till höger om förstugan samt två små kök till vänster. Av de senare har ett gjorts iordning som modernt kök, det andra har återfått sin gamla öppna spis och de i taket synliga nerrökta bjälkarna. Väggar och snickerier har målats efter äldre färgspår, som påträffats under arbetets gång. I övrigt har detta kök, eller rum med spis, givits en kulturhistorisk möblering. Det stora rummet har fått en helt nykomponerad inredning med tapeter på väggarna och ljusa färger på snicke-

rierna. Det har möblerats med delvis äldre högreståndsmöbler, varför det fått karaktären av ett sällskapsrum; det är också meningen att hembygdsföreningen här skall kunna samlas för att umgås och ha trevligt vid en kopp kaffe och framför en sprakande brasa i den nyuppmurade öppna spisen. Museiavdelningen i vindsvåningen har, för att museet lätt skall kunna hållas rent, linoleum på golvet och plattor på väggarna med ljus tvättbar färg.

Vid invigningen kunde ordföranden i Märsta kommunalfullmäktige kyrkvärden Holger Almgren hälsa ett par hundra personer välkomna. Musikdirektör Ahlgren höll högtidstalet och förrättade invigningen och landsantikvarie Sundquist framförde hälsningar från Upplands fornminnesförening.

BONDKYRKO HEMBYGDSFÖRENING STABYGÅRDEN

Verksamhetsåret 1959 har föreningens styrelse bestått av Elis Westlund, ordförande, Axel Thorsell, sekreterare, Bertil Johansson, kassaförvaltare, samt Erik Eriksson och Estrid Lindberg; suppleanter har varit Karin Dansson, Samuel Lundgren och Allan Eriksson. Revisorer har varit Gunnar Widman och Folke Andersson med Harry Sahlin och Albin Andersson som suppleanter. Härjämte har olika sektioner arbetat.

Vid årssammanträdet lämnade fröken Johanna Myrberg, en av initiativtagarna till föreningen, styrelsen. Hon avtackades av ordföranden, som överlämnade blommor, och valdes till hedersledamot.

Föreningen har hållit åtta och styrelsen sju sammanträden, som alla varit väl besökta.

Vissa reparationsarbeten har företagits inom Stabygården, husets yttertak har lagts om och huset rödfärgats. Tidsenlig spis har insatts i köket. I samarbete med Uppsala stads ungdomsnämnd har avlopp och vattenledning dragits in i gården och toaletterum inretts.

Föreningens syklubb har varit i livlig verksamhet och haft försäljning med gott resultat.

Från vissa medlemmar har föreningen erhållit gåvor, såsom möbler och armatur, samt minnesskrifter. Från överlärare Sven Westerman och från pastorsämbetet i Helga Trefaldighets församling har överlämnats minnesskrifter över förhållanden i gångna tider.

Vid sammankomsterna har underhållning förekommit, såsom föredrag

och uppläsning m. m. Köpman Erik Säfwenbergs, Uppsala, har visat en trevlig film över uppländska bygder. Under sedvanliga former har julfest och Luciafirande hållits, varvid hembygdskören medverkat med sång.

Under sommaren företog föreningen utflykt till Sala, där gruvorna besågs. Vidare besöktes restaurant Måns Ols, Väsby kungsgård och Gysinge bruk. Färden blev i allo minnesvärd.

Styrelsen vill till en var inom föreningen framföra ett tack för det arbete, som under året nedlagts.

A. Thorsell

BÖRJE-ÅKERBY HEMBYGDSFÖRENING

Arbetet i föreningen har fortgått som förut med insamling av föremål, såsom åkerbruksredskap, vagnar, slädar och dylikt. Utrymmet tillåter dock inte att alltför skrymmande föremål samlas till hembygdsgården men de kan komma till nytta vid det planerade lantbruksmuseet vid Ekeby by i Vänge.

Elektriskt ljus har installerats under året så att kaffekokningen nu kan ske på elektrisk kokplatta, en välkommen »modernisering» för hjälperdorna i köket. SLKF har regelbundet sin midsommarfest på Gammelgården numera och samlar allt större skaror av äldre och yngre. Kommunister Erik Fritz höll högtidstal, paret Marco utförde sina illusionsnummer och diverse nöjesanordningar bidrog till att göra den vackra midsommarkvällen trivsamt och stämningsfull.

Det förnämsta förvärvet är en timmerbod, som flyttats från Ströja by i Börje och satts upp i linje med portlidret längs »Eriksgatan». Hemmansägare Georg Ahlin i Ströja skänkte för några år sedan ett portlider till föreningen. Vid den besiktning landsantikvarien gjorde befanns boden på den ena sidan vara en gammal rustkammare för Ströja by. Den har tidigare flyttats och inretts som rustkammare. Föreningens egna medlemmar har nu också flyttat den andra timmerboden och den har blivit ett välkommet tillskott i möjligheterna att förvara insamlade föremål.

Tack vare medlemmarnas offervilja och bidrag från Bälinge kommun är nu hembygdsföreningen skuldfri och kan med tillförsikt se framtiden an. Kanske nya uppgifter kan locka. Varför inte en flera gånger påtänkt grundlig inventering av bygdens bestånd av gamla möbler, redskap och fasta fornminnen.

P. Lindgren

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund har sedan föregående årsredogörelse ytterligare berikat sina samlingar vid Gammelgården. En liten rustkammare från Faringe har förvärvat, flyttats och återuppförts. Ludvig Bergqvist och Manfred Jansson har sakkunnigt gjort arbetet. I allt mera hårdnande konkurrens med bl. a. professionella uppköpare har ett par verkliga dyrgripar hemförts, en brudkista från 1700-talet och en s. k. sjudarpenna, som använts vid salpeterframställning. Den stora kitteln av tjock kopparplåt, som rymmer vid pass 200 l, är kanske den enda bevarade i vårt landskap.

Till våra aktuella utbyggnadsplaner blir det anledning att återkomma, men redan nu kan nämnas att behovet av utställningslokaler ser ut att bli tillgodosett. Landsantikvarie Nils Sundquist och amanuens Anna-Märta Berg har visat denna fråga stort intresse och hjälpt oss verksamt.

Vid förbundets årsmöte utsågs undertecknad till ordförande efter Sven Wallström, som avflyttat. I övrigt omvaldes styrelsen.

Antalet besökare vid Gammelgården ökar år från år. Upplandskretsen av Samfundet för hembygdsvård förlade 1960 sitt årsmöte till Knutby och i samband härmed besågs samlingarna ingående. Svenska flaggans dag-firandet med tal av studierektor Henry Jarild och musik av Frälsningsarméns i Uppsala musikkår avslutades i Gammelgården.

Gammelgårdens spelmanslag anordnade en vacker måjsöndag en spelmansstämma, där Gustav Wetter och sörmländska spelmän medverkade. Stämman blev en välförtjänt framgång för spelmanslaget och dess energiske ledare »Mästar'n» Erik Jansson.

Sommarfesten hölls 31 juli — en solig och vacker söndag denna regniga sommar. Landsantikvarie Nils Sundquist talade över ämnet »Hembygdsvården — dess syfte och dess kris». I övrigt medverkade lokala förmågor, bland vilka »Snickar-Pelle», fabrikkör K. E. Pettersson, fängslade med sin skildring från sin barndomstid i Bladåker. Festen gav god ekonomisk behållning.

Med denna korta sammanfattning av förbundets verksamhet hälsar vi till övriga hembygdsintresserade i landskapet.

Gunnar Berglund

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

På Vikens gravfält inom Drottningholms kungsgårds ägor utgrävdes under tiden maj-juni och sept.-okt. 1959 en synnerligen märklig forngrav under ledning av professor Greta Arwidsson. Den 28 sept. besågs utgrävningen, fynden och hela fornminnesområdet under en timmes tid av H. M. Konung Gustaf VI Adolf. Under ett tämligen oansenligt jordblandat röse med fotkedja dolde sig väldiga stenblock och längst ned en 4 m lång träskodd gravkammare — enastående utanför Gotland. Den innehöll delar av skelett av människa, får och svin, möjligen hund, samt till 400-talets senare del daterbara sällsynta fornsaker varav flera från Ostpreussen. Ej mindre än 11 av dessa voro antingen av förgyllt brons, förgyllt silver eller av rent guld, någon också med nielloinläggningar, och visades tillsammans med några bronsföremål på hedersplats på en utställning av 1959 års fynd i Statens Historiska Museum.

Våren 1960 igenlades den nämnda graven och en annan grav alldeles ovanför densamma på ett berg började undersökas. Det är en brandgrav från 400-talet, möjligen något äldre än den förra graven, av de hitills i ytläge funna intressanta föremålen att döma. — En annan mindre brandgrav, belägen på en högre terrass, undersöktes helt i maj 1960. Fornsakerna tillhörde 600–700-talen. Då graven tagits bort, upptäcktes under den ett kulturlager, som var helt oväntat. Där hade stått ett hus med lerkliningsväggar, som brunnit ned innan graven anlades. Där hade förmodligen 400-talets människor bott. — Hela fornminnesområdet förevisades av hembygdsföreningens ordförande 18 juni i samband med det talrikt besökta årsmötet i China slottskök, där våfflor intogs till tvåstämmig sång av Kerstin och Brita Engman.

Valborgsmässoafton firades 1960 åter på den vackraste platsen, nedanför Götiska tornet, med ett jättestort bål, fyrverkeri, körsång under kantor Landbergs ledning, och värtal av Johan Beck-Friis, varefter kören och hembygdsföreningen bjöds på våfflor i China slottskök.

Den 27 aug. 1960 hade föreningen under talrik anslutning bussutfärd i strålande sol till Helgö-utgrävningarna vid Lurudden i grannsocknen Ekerö, där grävningarnas ledare, docent Wilhelm Holmqvist, förevisade årets nya resultat. En sensation var ett nyfunnet nedbränt hus med träväggar och regelbundet 2,80 m avstånd mellan stolphålen; en annan var att det bara låg kvinnor på det i sommar utgrävda gravfältet och att de alla hade ett gravklot på sina runda eller rektangulära brandgravar från 500–600–700-talen.

Den 25 okt. 1959 överlämnade föreningen till Sundbybergs hembygdsförening vid dess ståtliga 25-årsfest en adress i brunt skinnband med texten: »Från Stockholms, Karlbergs och Ulriksdals slott färdades på 1600- och 1700-talen våra drottningar och konungar Bällstavägen mot Drottningholms slott. Vårt nuvarande kungapar tager vägen över Bällstabron under färden mellan Ulriksdals och Drottningholms slott. Mången Lovöbo kör nu dagligen till Stockholm över den nya breda Bällstabron och torget i Sundbyberg. Denna färdled binder oss samman som vore vi grannar. Lovö hembygdsförening vill därför vara med om att hylla Sundbybergs hembygdsförening vid 25-årsjubileet 1959.»

Under 1959 och 1960 har byråsekreterare Åke Faith-Ell, Kungl. Badhuset, skänkt hembygdsföreningen ett mycket stort antal färgdiapositiv. Han har fotograferat Malmens och Cantons gamla byggnader, slottsinteriörer m. m. av stort hembygdshistoriskt intresse.

Skoldirektionens kurs i hembygds-kunskap för lärare »Känn din stad» i maj 1960 tog kontakt med Lovö hembygdsförening för studier på Drottningholm. Aldfru Louise Dillner fick som representant för styrelsen förevisa våra sevärdheter och berätta om hembygdsföreningens verksamhet inför hundratalet lärare.

Stockholms stads stadsbyggnadskontor begärde i juli 1960 märkligt nog ett yttrande av Lovö hembygdsförening över förslag till generalplan för egendomen Sättra i Stockholm. Föreningen har antligen fått ett ärende på remiss, vilket i och för sig måste betraktas som en framgång. Hembygdsföreningen hade tidigare yttrat sig över planerad bebyggelse på Sättraområdet såsom störande för Drottningholms slott i skrivelser till regionplanedirektören 26/2 1956, till Ekerö kommunalfullmäktige 15/5 1956 och 23/5 1958, till Rådet till skydd för Stockholms skönhet 12/6 1957 och 19/5 1959, vilket i sin tur hade sänt vår första skrivelse vidare till stadsbyggnadsdirektören. Även Ekerö kommunalfullmäktige fick nu ärendet på remiss och insände liksom Lovö hembygdsförening en protestskrivelse mot höghusbebyggelse synlig ovanför skogsbrynet. Särskilt gäller det utsikten från slottets Sjöparterre, kungliga landningstrappan och slottsbalkongen, där man mitt i synfältet, mellan Kärsön och Högholmen, skulle se tretton åttavåningshus för 4 550 invånare. Neptunstatyn skulle avteckna sig mot dem istället för mot himlen i sundets mitt. Detta får sannerligen inte ske. Föreningen har vänt sig även till andra myndigheter med anhållan om bistånd genom protester samt föreslagit annan plats för husen i sin skrivelse till Stadsbyggnadskontoret 11/8 1960.

Berit Wallenberg

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Efter den 1957 utförda yttre restaureringen av hembygdsgården har det inträtt en viss stiltje i föreningens verksamhet. Medel saknas nämligen till en motsvarande inre renovering. Föreningen har haft glädjen att från studiecirkeln »Min hemsocken Riala» få mottaga dels den kontanta behållningen vid försäljningen av tävlingsskriften »Sockenbeskrivning över Riala», utgörande kr. 476: 56, och dels en restupplaga om 75 ex. av beskrivningen, som nu kan förvärfvas även genom hembygdsföreningen.

Den sedvanliga sommarfesten hade i år anordnats söndagen 31 juli och gynnades av strålande väder och god tillslutning. Festen inleddes med en andaktsstund samt sång och musik. Kyrkoherde Gils Olsson Nordberg höll föredrag om »Musik eller politik» och behandlade en gammal koralhandskrift, förmodligen skriven av kyrkoherde Mattias Rudolf Norelius i Vätö. En mängd randanteckningar i densamma hade möjligen något samband med tidens politiska tilldragelser. Handskriften är nämligen daterad 1788, dvs. året för Anjalasammansvärjningen mot Gustav III; sannolikt är att det i anteckningarna förekommer anspelningar på vissa, i de politiska intrigerna inblandade personer. Talarens utredning och bevisföring grundade sig på speciella forskningar och skulle säkert vara av intresse även för fackmän. Handskriften äges av fru Kristina Söderlund, Norrtälje.

I den musikaliska underhållningen ingick kompositioner av Corelli, utförda på fiol av kyrkoherde Nordberg, ackompanjerad av kantor Birger Carlsson. Vidare sjöngs gemensamt en troligen mycket gammal s. k. veckovisa, upptecknad vid Kusboda i Riala av kyrkoherde Nordberg. Sedan berättade undertecknad på gammalt bygdemål några människoöden inom socknen vid början av 1800-talet. Berättelserna grundade sig på hörsägnar, delvis bestyrkta genom anteckningar ur gamla handlingar. En tävling i redskapskännedom, omfattande 10 föremål av mycket olika ålder, mottogs med stort intresse av festdeltagarna. Under festen överlämnade herr Paul Karlén i Rumsättra till hembygdsföreningen ett s. k. skatte-längdsutdrag från år 1810 rörande ett hemman i byn.

Slutligen vill undertecknad rätta ett skriv- eller tryckfel i meddelandet från Riala hembygdsförening i *Uppland* 1959, sid. 183. I tredje stycket står »det höglänta område, som genomdrages av Finstaåsen med keramikboplatsen på Hamnbrinken, tillhör Riala Hembygdsförening». Det skall stå: »— — tillhör det s. k. Rialamassivet.»

Gust. Vennberg

ROSLAGENS FORNMINNESFÖRENING

Roslagens fornminnesförenings museum vid Hantverkargatan i Norrtälje har under året utökats med en stor sjöfartsavdelning, innehållande minnen huvudsakligen från sjöfarten i Roslagen men även från Sverige i övrigt, t. ex. från Andrés polarexpedition, samt från Åland. Det är hr Gösta Jöngren, som i många år samlat på dessa ting och nu ordnat dem i två rum i museet.

I Norrtälje fanns från 1600-talet ett av rikets fem gevärsfaktorier. Av dess tillverkning har museet tidigare ägt två gevär men har nu för en dryg penning på vapenauktion i London lyckats förvärva även tvenne ryttarpistoler, tillverkade 1756 för Maurits Stålhandskes räkning.

Under året medverkade föreningen i en hembygdskurs.

P. M. L.

SKOGS-TIBBLE FORNMINNES- OCH
HEMBYGDSFÖRENING

Årsmöte hölls söndagen 31 juli 1960. Föreningens ordförande läroverksadjunkt Per Gunnar Nylund, Lindesberg, höll parentation över fru Charlotta Nylund. Som maka till författaren Bengt Nylund var hon en av föreningens stiftare. Alltsedan hon som 18-årig småskollärarinna kom till vår bygd, har hon inköpt och samlat gamla föremål av olika slag. På detta sätt har hon bidragit till att rädda mycket, som kanske eljest, i ren tanklöshet, skulle gått förlorat. Sålunda blev hennes vackra hem något av ett museum, där hon som parant värdinna, vårdande de gamla släkttraditionerna, visade den största gästfrihet. Med aktning och vördnad vilja vi minnas henne!

Föreningens samlingar har under året utökats. Då vi ej endast disponerar över fornsaker utan även över föremål av betydligt senare datum, beslöt årsmötet att ändra föreningens benämning något, vilket framgår av rubriken.

Vi ha under året haft besök av landsantikvarie Nils Sundquist, som tillsammans med föreningens vice ordf. utarbetat reparationsförslag till våra lokaler. (Jag hänvisar till årsboken »Uppland» 1959.) Arbetsmöten ha hållits vid dessa besök.

Inom styrelsen har en smärre förändring ägt rum. Till föreningens

kassör har efter hr Carl Ingmar valts lantbrukare Birger Andersson. Några nya medlemmar har vi kunnat välkomna, varav den yngste är elva år. Det gläder oss särskilt, när bygdens ungdom visar ökat intresse för sin hembygd.

Yvonne Ekmyr

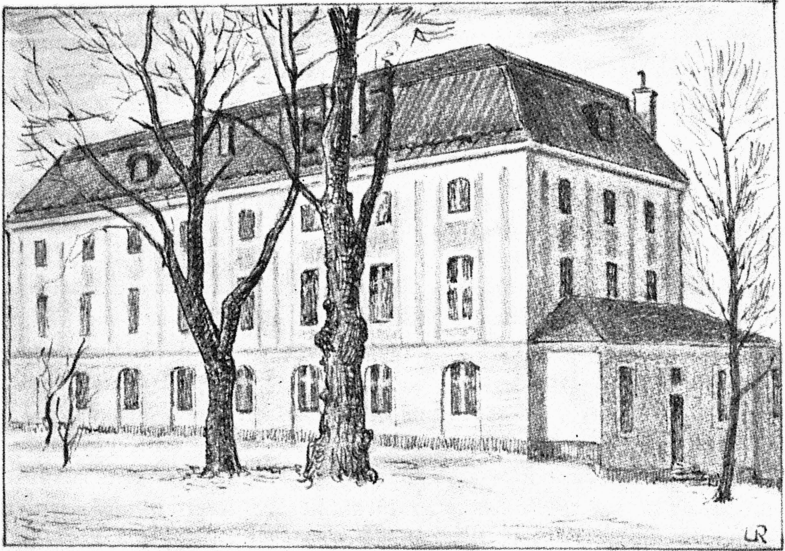
SOLNA HEMBYGDSFÖRENING

Under året har, liksom tidigare, föreningens intresse varit knutet till återuppförandet av Hagalunds värdshus. Ett flertal platser har diskuterats som lämpliga, bl. a. i Hagaparken och vid Ulriksdals värdshus. Undertecknad har efter arkivforskningar fått ytterligare bekräftat, att den år 1954 rivna 1700-talsbyggnaden vid Haga norra grindar varit det ursprungliga värdshuset, byggt 1785. Det stora värdshuset intill uppfördes enligt brandförsäkringshandlingar senare, närmare bestämt 1794, troligen på grund av att den dåvarande innehavaren ville utvidga värdshusrörelsen.

I maj företogs en utflykt med undertecknad som ledare till östra delen av Solna. Därvid besöktes den 1700-talsgård, Annelund, där P. H. Ling bodde de sista åren av sitt liv och där han dog 1839. En beskrivning av lokaliteterna med ritningar och anteckningar av Lings yngsta dotter Wendla finns bevarade. Hon var född på Annelund och uppvuxen där och dog så sent som 1911 vid 77 års ålder. — Efteråt besågs Lings gravkulle, som är belägen på en skogsklädd höjd med utsikt över Brunnsviken.

Så ställdes färden till gustavianen Elis Schröderheims gård Järva och sedan till Ulriksdals slott och park. — Änkedrottning Hedvig Eleonora började år 1671 i backen ned mot slottet uppföra den byggnad, som sedermera fick namnet Confidencen. Gustav III:s mor, Lovisa Ulrika, lät arkitekten Adelcrantz i denna byggnad inreda en teatersalong i rokokostil, som stod färdig 1753. Teatern hade sin glanstid då Gustav III med sitt lysande hov vistades på Ulriksdal. Här uppträdde utom de kungliga själva bl. a. även Bellman. — Namnet Confidencen (förtrolighet) har uppkommit av den fil av rum, som sträcker sig längs salongens ena långsida och som var avsedd för förtrolig samvaro i samband med teaterbesöken.

Men Karl XV tycks ha haft ringa förståelse för rokokotidens smak och började omändra salongen till rustik jaktstuga med bruna bjälkar

Solna hembygdsförening: Confidencen, Ulriksdal. Teckning av U. Rejle.

i taket och en väldig öppen spis vid ena långsidan. Scenöppningen blev då igenmurad, men den vackra inramningen hann ej förstöras, ej heller en del väggdekorationer i rokokons utsökta ljusa, lätta färger.

Nu hyser man planer på att återställa teatern i ursprungligt skick, varigenom Solna skulle få en förnämlig samlingsal av stort kulturhistoriskt värde.

Sist på färden besöktes Invalidkyrkogården vid Ulriksdal, där över 200 krigsinvalider vilar. De deltog i Sveriges krig åren 1788–1790 och 1808–1809 i Finland samt 1813–1814 i Tyskland mot Napoleon. Karl XIV Johan förlade 1822 en invalidinrättning till Ulriksdals slott, där gamla uttjänta krigare av alla grader skulle få bärning på gamla dagar. Den upplöstes 1849, då de flesta av de gamla krigarna avlidit.

Urban Rejle.

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Det torde vara en vanlig erfarenhet för hembygdsvårdare att den största omsorgen och det mesta arbetet måste nedläggas på vidmakthållande av hembygdsgården, om sådan finns. Det ges alltid problem att lösa och offra

pengar på. Har den som vår hembygdsgård sitt läge på ett slättland, typiskt för dessa trakter, uppkommer speciella problem, särskilt vid regnig väderlek. Nästan varje år har översvämningar skett på hembygdsgården till förfång för den spirande växtligheten. Under 1959 ha dessa olägenheter avhjälpats.

Bland intressanta föremål, som under året tillförts vårt museum, kan nämnas en stridsyxha från 1400- eller 1500-talen, funnen i Kungsängen, samt en arbetsyxha från 1500- eller 1600-talen, funnen vid Tranbygge i Västra Ryd.

Medlemsbladet har under 1959 utgått med genomsnittligt 250 ex. per gång.

Midsommar firades traditionsenligt även detta år med deltagande av omkring 250 barn. Kungsängens folkdansgille och idrottsföreningen svarade för arrangemangen.

Liksom förra året anordnade vi en hembygdsgård efter sommarfesten. Även nu utdelades »Medborgarboken» till unga, som året förut fyllt 21 år. Vid den samtidigt hållna gudstjänsten i hembygdsgården predikade kyrkoherde em. Martin Hedlund från Uppsala. Musiken utfördes av en hornmusikkår. Som avslutning utförde vårt folkdanslag några danser. Glädjande nog är tillslutningen till vårt spelmanslag större än väntat; antalet medlemmar i laget är nu 11, som träget övar i hembygdsgården.

Antalet medlemmar i föreningen var under 1959 310 st.

Herman Svenngård

STOCKHOLMSTRAKTENS HEMBYGDSKRETS

Kretsens styrelse och en del andra medlemmar besåg 19 dec. 1959 med vice ordf. fil.dr Gösta Selling som ciceron det rivningshotade Grevesmühlska huset vid Trädgårdsgatan i Gamla stan i Stockholm. Forskningar hade visat att källarens tunnvalv voro medeltida men huset i övrigt från omkr. år 1720. Från denna tid var den vackra stuckdekoren i tak och fönstersmygar, medan de rikt dekorerade polykroma 1700-talskakelugnarna voro någon mansålder yngre. Husets interiör var ensam i sitt slag i hela Gamla stan. Man besåg även Finska täppan — innan det gamla skolhuset utmed gatan revs — samt var inne på den stora sammanslagna gården i det sanerade kvarteret Cepheus. Styrelsen ingick i januari 1960 till Stockholms stads byggnadsnämnd med en protestskrivelse mot rivning av det Grevesmühlska huset. Gamla stans hembygdsgörelse tackade genom att i samband med diskussionen om Gamla stans

sanering 10 maj 1960 på Börsen, i borgarrådet Garpes närvaro, utdela sin S:t Göransnål till kretsens sekreterare.

Den 3 april 1960 hölls en arkivstudiedag på Riddarholmen. Riksarkivarien Ingvar Andersson höll föredrag om Riksarkivet och visade bl. a. det äldsta dokument där namnet Stockholm står skrivet från 1200-talets mitt. Fil. dr Holger Wichman satte hembygdsforskarna in i Kammararkivets system. Advokatfiskal Leif Gillenius höll föredrag om Kammarkollegiet och visade dess sessionssal, medan fru Faith'ELL visade dess arkiv. Fil. lic. Henrik Alm visade sedan den nyöppnade Formanska källaren med klosterminnen och gravhäll. Där vidtog samtal om arkiv och arkivforskning. Undertecknad höll föredrag om Österleden och framlade ett av min bror och mig utarbetat förslag till östligare dragning i avsikt att skona såväl Svindersvik i Nacka som de vackraste delarna av djurgårdsnaturen och där belägna byggnadsminnesmärken. Leden borde dragas öster om Gröndal och väster om Islandsträsket.

Den 15 maj 1960 hölls årsmöte i aulan på Karlslund i Upplands-Väsby. Komminister Ekman höll andaktsstund i Hammarby nyrestaureerade kyrka och slöjdlärare Arnold Larsson, Hammarby, lät höra sin praktfulla stämma i Guds lov av Beethoven. På kyrkogården fanns en nyfunnen sällsynt gravkista av engelsk typ med runinskrift samt ett ornerat stenklot på fot. Yrkesskollärare Hugo Sabel, Upplands-Väsby, visade gravfält och runstenar, samt berättade om en räddningsaktion för en liten del av sandåsen, som i övrigt måste offras. Den fruktansvärda markexploateringen med höghus åskådliggjordes vid Stora Vilunda vackra herrgårdsbyggnad från 1700-talet, där två höghus tillåtits skymma utsikten och en fabrikksskorsten fått tränga upp i alléträden. Komminister Odenrick visade Runby där man söker bevara de gamla husen och där Fornstugan med sitt nya allmogemuseum för första gången mottog besökare. I Runby avslutades utfärden med en uppvisning av Väsby folkdansgille till fiolmusik.

Berit Wallenberg

SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

Ur verksamhetsberättelsen för år 1959, det 26:e arbetsåret, inhämtas följande: Styrelsen har under året varit följande: ordf. H. Österberg, v. ordf. Åke Almström, sekr. Evald Brundin, kassör Greta Hagvall. Övriga: Sixten Pettersson, Ellen Jonasson, Elsie Johansson, Nils Wahl-

holm, Ernst Persson, Sven Sjöberg och Henning Ansén. Ersättare: Margareta Berglund, Margit Öijermark och Gösta Thorén. Revisorer: Anders Larzén och A. Salomonsson. Föreningen har varit representerad i följande organisationer: Upplands fornminnesförening, Samfundet för hembygdsvård och Stockholmstraktens hembygds-krets.

Årsmöte hölls 13 maj med föredrag av doc. Wilhelm Holmqvist, som talade över ämnet: En forntida stormansgård. Midsommaraftonen och de två följande dagarna hade föreningen sin sedvanliga midsommarfest i Tornparken. Däremot inställdes samkvämet för gamla sundbybergare, då föreningen vid den tid detta samkväm brukar arrangeras förberedde sin 25-årshögtid.

Hembygdsföreningens 25-årsjubileum hölls i Betlehems kyrkan söndagen 25 okt. Den blev en minnesrik högtid. Högtidstalet hölls av Samfundet för hembygdsvårds ordf. fil. dr John Nihlén. Sundbybergs orkesterförening och Sundbybergs manskör medverkade under musikdirektör Erland Annmos ledning. Bland de många, som framförde lyckönskningar till föreningen, var bland andra stadsfullmäktiges ordf., som i ett längre anförande tackade föreningen för dess samhällsgagnande insats. Representanter för föreningar utom och inom Sundbyberg framförde hälsningar från sina organisationer samt överlämnade blommor och adresser. Sammanlagt var det tio organisationers fanor, som jämte blommornas mångfald gav färgprakt åt festligheten. Gåvor överlämnades av herr Rich. Blomgren, som överlämnade 500 kronor för bestridande av kostnaderna för jubileet. Hrr Sixten Pettersson och F. Werner överlämnade gåvor till arkivet.

Vid jubileet hade föreningens ledning samlats på Sundbybergs kyrkogård på förmiddagen och lagt kransar på några hädangångna medarbetares gravar, såsom Joel Lagerqvists, Fritz Näsströms, Hj. Olssons och F. Södermans.

Tidigare påbörjade registreringsarbeten avslutades i stort sett under det gångna året och fullföljdes därefter med löpande registrering. Klipparkivets registrering är icke avslutad; det är också den mest tidskrävande uppgiften. Arkivet har besökts av nio folkskoleklasser och avgångsklassen i realskolan. Ett flertal föreningsmöten har hållits i arkivet, till en del under medverkan av föreståndaren. Besökantalet uppgår till omkring 600.

Gåvor till arkivet: Astrid och Gustaf Hyllengren ha lämnat ett flertal textila gåvor och böcker jämte annan materiel. De ha dessutom utfört arbete för arkivet. Största antalet föremål och böcker har lämnats

av P. Boltzius. Vidare ha fröken Ingrid Bihr, biodlarna Albert Abrahamsson och Helge Jentze med maka skänkt gåvor.

Innevarande år räknar styrelsen med att vi skola komma ett stycke på väg mot utvidgning av våra utrymmen i och med att Anna Danielssons fastighet kommer att tagas i bruk till någon del.

Sundbyberg 17 maj 1960.

H. Österberg

TÄBY HEMBYGDSFÖRENING

Vid årsskiftet 1959-60 var 585 Täby-familjer anslutna till köpingens hembygdsförening. Under det förstnämnda året ökades medlemsantalet med inte mindre än 231 medlemmar och under jan. 1960 tillkom 20 nya medlemmar, dvs. familjer, vilket innebär att Täby hembygdsförening f. n. är den största ideella föreningen i Täby köping.

Föreningen inledde sitt höstprogram med en utflykt till Sköldnora kungsgård och Fresta kyrka. Ciceroner var fil. dr Valfrid Enblom och fil. mag. Göran Strömbeck, den senare expert på Hammarby och Fresta socknars historia. Han läste åtskilligt intressant ur sitt digra, hittills opublicerade manus, allt till deltagarnas stora förnöjelse.

Höstutflykten ställdes till Tiundalands anrika tierpsnejder, där den gamla bebyggelsen och de båda 1600-talsbruken Ullfors och Söderfors studerades under sakkunnig ledning.

En höstafton visade föreningens ordförande, kyrkoherde H. O. Ferenius, Täby kyrkas textilier och förnämliga silversamling. Efter besöket vidtog samkväm i Täby gård för de talrika deltagarna, där bl. a. fru M. Enders från Danderyd berättade historier på dalmål.

Julmässan hölls i den delvis nyrestaurerade Ytterby-stugan, omnämnd i förra årgången av »Uppland». I samband med mässan, som blev talrikt besökt och lämnade ett gott netto, visades föreningens nyförvärv av kartor och bilder från det gamla Täby. Vidare utställde täbykonstnärerna Cl. Blum, Johannes Gebhard och keramikerna H. Glaeser och Bo Borgström samt silversmeden G. Lindström sina konstföremål. Textilier från Stockholms stads och läns hemslöjd prydde väggarna och egna hemslöjdsarbeten försåldes.

Luciafirandet försiggick i Ytterbystugan under sedvanliga former. Till detta hembygdsföreningens nya hem i Roslags Näsby hade Cl. Blum skänkt en gammal målad tapet i juteväv, en gåva som tacksamt mottogs.

Det nya året inleddes med traditionell utfärd till »hemligt mål» och

i februari 1960 anordnade föreningen en hembygdsafton i Ytterbystugan. Kyrkoherde Ferenius berättade om det gamla Täby för många nya medlemmar. Vackra färgbilder beledsagade föredraget, som livligt uppskattades. Foton av Täbykonstnärers täbymotiv prydde väggarna.

Den 25 mars höll föreningen årsstämma med stadgeenliga ärenden. Kvällens höjdpunkt blev ett föredrag med vackra ljusbilder av förste antikvarien fil.dr Wilhelm Holmqvist, som berättade om fynden på Helgön, den forntida tätorten på Ekerön i Mälaren.

Kyrkoherde Ferenius, som ledde årsförhandlingarna, omvaldes till ordförande. Den ny- och omvalda styrelsen består dessutom av: fru Ruth Rodebäck (v. ordf.), med. kand. G. Edlund, trädgårdsmästare G. Rosén (sekr.), fanjunkare B. Carlberg (kassör), fru E. Lundh (husmor), hrr H. Carlén och Th. Persson (byggnadssakkunniga), S. E. Vingedal (arkivarie) samt Cl. Blum, R. Villaume, E. Lindström, fru E. Sundh, hr A. Nordström och fru Forsslund.

Den 3 maj var det vernissage i Ytterbystugan, då där visades utställningen »Roslagen i ord och bild». Den 4 maj berättade folkskollärare Bernhard Bengtsson, Vallentuna, om »Roslagen genom tiderna» för en talrikt församlad publik, som med kraftiga applåder mottog det givande anförandet. Vid sidan av det utställda materialet förevisade föreningen också för första gången sitt innehav av skrifter om Täby.

I maj blev det en vandring i markerna med redaktör Gösta Sjöberg som sakkunnig ciceron. Han visade och berättade om växter och märkliga träd. Försommarutflykten ställdes till bl. a. Linnés Hammarby och Mörby slottsruin.

Säsongen avslutades med firandet av en trefaldighetsfest vid en gammal hälsökälla i Gribbylund. Ett 50-tal intresserade hade infunnit sig för att »dicka brunn» och offra i källan, en gammal tradition i Täby, som nu återupplivats av hembygdsföreningen.

S. E. Vingedal

UPPLANDS-VÄSBY HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen kan med det avslutade arbetsåret se tillbaka på en förhållandevis omfattande verksamhet. Så har styrelsen genom särskild kallelse till medlemmar och andra personer sökt intressera dem för ökad hembygdsvärd genom föreläsningar, film m. m. Genom ingripande från styrelsen har den s. k. »Rättarstugan» vid Sanda gård räddats

från att bli en präktig »eldsvåda» för brandkåren. Den tjänar t. v. som klubbhus för Brukshundklubben.

Efter framställning till Riksantikvarieämbetet har detsamma genom antikvarierna B. Berthelsson och E. Bohrn avgivit ett utlåtande om dels ett äldre magasin vid Sanda gård och dels om den planerade Eds församlings- och hembygdsgård i Övra Runby, där en förutvarande arrendegård under Stora Väsby räddats åt framtiden. Dess olika byggnader äro avsedda att tagas i bruk som samlingslokaler m. m. samt som ett hembygdsmuseum.

Den 25 nov. 1959 hade föreningen sitt sedvanliga höstmöte med föredrag av konservator R. Bollvik över ämnet »Naturskyddsvård», belyst med skioptikonbilder. Väsby musiksällskap medverkade på ett förtjänstfullt sätt.

Under året har ett större lotteri anordnats för inköp av en filmkamera. Lions Club i Upplands-Väsby har lämnat ett större bidrag till densamma. Filmning har påbörjats med upptagning av de gamla vattenvägarna. Den skall även omfatta fornminnen, området för den nya motorvägens sträckning inom kommunen, dagshändelser m. m.

Föreningens stadgar och årskort prydas numera av en mycket trevlig vinjett av våra tre församlingsskyrkor, sådana de sågo ut före de omfattande ombyggnaderna på 1750- och 1760-talen. Inom länet fridlysta växter pryda även årskortet. Vinjetten är ritad av fru Ann-Mari Granhammar, Runby.

I samarbete med Upplands fornminnesförening och frih. Carl de Geer, Stora Väsby, har föreningens styrelse genom uppvaktnings hos kommunikationsministern och genom överklagande hos Konungen sökt förmå vederbörande att ge den planerade motorvägen en annan sträckning (västerut) för att på så sätt skona bebyggelsen, framtida tomtmark, kulturella värden och fornminnen. Men vi brände våra kol förgäves.

Antalet medlemmar under året har stigit från 120 till 135. Till verksamheten har kommunen lämnat ett bidrag om 500:— kr. I samband med planerandet av ett hembygdsmuseum pågår insamlande av museala föremål. T. v. disponera vi en s. k. handkammare i Eds prästgård som uppsamlingsplats.

Ett mycket märkligt fynd gjordes sommaren 1959 vid renoveringen av Hammarby kyrka. Hr H. Sabel fann, sedan putsen bortknackats från kyrkan, i norra väggen en inmurad gravsten i form av ett kistlock med korstecknet. Spår av runor syntes också. Stenen framtogs och på densamma stod: »Kristin lät göra märket efter sin son . . . Var och en

som tyder runorna beder böner för Ales själ. Sune var Ales fader.» Hällen är beskriven av prof. Sven B. F. Jansson i *Fornvännen* h. 4, 1959.

Sven Odenrick

VALLENTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Under 1960 har Vallentuna hembygdsförenings verksamhet huvudsakligen koncentrerats kring restaureringen av Väsby kvarn, vilken föreningen i följd erhöi som gåva av ägaren till Väsby gård, fröken Hanna Carlsson. För att skaffa medel till detta arbete utsände hembygdsföreningen under våren en folder med giroinbetalningskort i gruppkursband till samtliga hushåll i Vallentuna. Resultatet av insamlingen kan, när detta skrives, icke betraktas som helt avslutat, ty ännu inflyter då och då både större och mindre bidrag, och summan är redan uppe i flera tusenlappar. Givarnas antal är stort, vilket bevisar den starka förankring, som finnes i bygden för bevarandet av detta kulturminnesmärke. Vallentuna kommun har bidragit med 1 000:— kr.

Planerna för restaureringsarbetet har utarbetats av landsantikvarie Nils Sundquist, vilken leder arbetet, som utföres av Karl Johanssons Byggnads AB i Uppsala. Platskontrollant är Vallentuna kommuns byggnadsingenjör Sven Edenborg. Det är meningen att kvarnen, som bl. a. skall förses med vingar, skall invigas vid en hembygdsfest till våren.

Den 24 april gästade den nybildade Sigtuna hembygdsförening Vallentuna vid en rundresa i våra bygder och 22 maj kvitterade Sigtunaborna genom att inbjuda oss till ett besök i sin lilla idylliska stad.

Vid årsmötet 30 maj medverkade landsantikvarie Nils Sundquist med ett intressant och givande föredrag om hembygdsarbetet, dess förutsättningar och målsättning.

Sedan flera år tillbaka svarar hembygdsföreningen tillsammans med Logen Blixten av IOGT för den traditionella midsommarfesten på kyrkbacken söder om Vallentuna kyrka. I år gynnades festen av ett underbart väder och drygt 800 personer deltog med liv och lust i midsommarfirandet.

Upplands fornminnesförenings höstutflykt 2 okt. var i år förlagd till Vallentuna och Rö. Framför kvarnen vid Väsby tog undertecknad emot gästerna och berättade om Vallentunabygden och dess historia. Färden ställdes sedan till Lingsbergs gård, som i början på 1000-talet hette Ling och ägdes av en man, vars namn var Ulvrik. Runstenarna vid gården

berätta bl. a. att denne Ulvrik uppburit gälder i England. Slutligen besöktes Arkils tingstad vid Vallentunasjön, där deltagarna fick se den tingsplats, som Ulvs arvingar på Skålhamra iordningställde vid tusentalets början. Runforskarna påstår att de tvenne runstenarna vid Arkils tingsplats, näst efter runstenen på Röks kyrkogård i Östergötland, är de mest beskrivna runstenar vårt land äger.

Bernhard Bengtsson

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

I september 1959 påträffades vid lagning av landsvägen vid Wäsby av arbetarna Gösta Öberg, Melker Mernell och Einar Djärv en malsten. Den överlämnades till hembygdsföreningen och fördes till Ekeby kvarn. Till Upplandsmuseet har överlämnats en tapetbård från Finnsta. Gåvor till hembygdsföreningen har lämnats av Hilmer Andersson, Paris, och K. Tapper, Börje. Till ständig medlem har kallats fru Eva Eriksson, Bergbacka, Järlåsa.

En oktobersöndag förra hösten företogs en utfärd efter gudstjänsten till Huseby kvarn i Svinnegarn och till Veckholms kyrka och prästgård-hembygdsgård, som besågs under ledning av kyrkoherde Sven Palm.

Årsmötet hölls i Församlingssalen efter gudstjänsten 27 mars 1960. Under rubriken »Minnen från sekelskiftet — Vängebor berätta» fick publiken lyssna till Ernst Wengelin, Alfred Johansson, Oskar Qvennerstedt, Iris Eriksson och Paul Ekman. Förfrågan från Upplands fornminnesförening om hembygdsföreningen vore villig att biträda bildandet av en ev. stiftelse för Ekeby by besvarades jakande.

Ekeby by har tilldragit sig fortsatt intresse. Under ledning av landsantikvarie Sundquist och t. f. stiftsjägmästare Pöder företogs under hösten 1959 reparationer å husen. Vid ett julsamkväm hos Karlssons i Ekeby redogjorde direktör Göran Knutsson för planerna att vid Ekeby skapa ett museum för lantbruksmaskiner. Vid det sammanträde, som hölls på landshövdingens inbjudan för behandling av bl. a. denna fråga, var föreningen företrädd genom sin styrelse.

Den gamla bysmedjan har på hembygdsföreningens bekostnad reparerats under juni-juli i år av Manne Bodin — skorsstensstocken återstår.

Utredningen om den fortsatta restaureringen av Ekeby kvarn har fortsatt och intensifierats under arbetsåret. Tillsammans med byggmästare Einar Levander, Lagga, har utredningskommittén vid fyra olika

tillfällen företagit resor till väderkvarnar i Uppland. Utom Husebys kvarn ha hösten 59 besökts Hummelsta i Litslena, Backa kvarn i Villberga, Nyborg i Häggeby, Eggebyholm i Östuna och Nykvarn i Vassunda. Under våren reste ordf. och byggmästare Levander till Krogsta i Vidbo, Högbro i Närtuna och Eriksborg i Frösunda.

Resultatet av dessa resor blev att delar av maskineri, som avlagts sedan kvarnarna elektrifierats, väl kunde förvärvas men de viktigaste delarna, kuggkrans och stjärna, passade inte.

Efter en notis i Kvarntidningen, vari söktes efter möjligheten att få köpa maskineri som avlagts eller ev. skulle nedskrotas, uppringdes ordf. av herr Nils Bromé, Övraby kvarn nära Tomelilla, som meddelade att han vore villig att orientera i frågan i Skåne, där han trodde att vissa möjligheter erbjöde sig. Med anledning härav avreste herr Paul Ekman, Vänge, och Einar Levander, Lagga, i juli 1960 på en kombinerad studie- och turistresa till Skåne, där de på det vänligaste mottogs av hr Bromé och under tre dagar, med gott resultat, besökte ett flertal väderkvarnar. På resenärernas rekommendation har föreningen beslutat inköpa från Valleberga kvarn (kvarnägare Gösta Svensson): axelhuvud med vingfäste för fyra vingar, ekstock med genomgående axel, kronhjul och fällbom; från Sandhammars kvarn (kvarnägare Gunnar Sjöstedt) kuggkrans inkl. rullar, lager, bult m. m. samt kompletteringsgods från Norrgårds kvarn. Byggmästare Levander har åtagit sig uppsättningen liksom byggandet av vingarna.

Föreningen står i den största tacksamhetsskuld till Paul Ekman och Einar Levander för visat intresse för föreningens uppgifter och särskilt deras insats nu.

I samband med den planerade restaureringen av kvarnen vid Ekeby har undertecknad, i syfte att om möjligt finna kvarnens byggnadsår, gjort vissa efterforskningar i handlingar tillhöriga Brunna gårds arkiv, som ställts till förfogande av godsägare Nils Rosenlund. I jämförelse med kvarnar i Uppland, som besöktes, föreföll det som om Ekebykvarnen vore åtskilligt äldre. På väggarna iakttaget »klotter» visade på 1822 som tidigaste år. Handlingarna i gårdsarkivet möjliggöra en datering som går ytterligare något tillbaka. I en skrivelse till Landshövdingen, som inkom 22 okt. 1806, anhåller handelsmannen Olof Forslund som ägare till bl. a. Ekeby frälsesäteri att få anlägga en husbehovsväderkvarn vid Ekeby då han flera gånger säger sig ha råkat i »förlägenhet» när det gällt att få mala och det inom Vänge socken finnes blott en enda vattenkvarn. Skrivelsen remitterades till kronobefallningsmannen

och häradsrätten för hörande av »närgränsande odal qwarnägare». Vid tinget 31 okt. meddelade kronobefallningsmannen assessor Nyman att ingen annan än ärkebiskopen för den till ärkestolen hörande »Qvarnbergs kvarn» och Elias Ulfström för »Qvarnbo kvarn» hade kvarnar så nära Ekeby att deras rätt kunde komma ifråga. Båda hade kallats till tinget men av parterna hade endast sökanden Forslund infunnit sig. Ärkebiskopen hade ingivit en skrivelse, i vilken han säger sig ej kunna samtycka till anläggandet av den nya kvarnen. Av mjölnaren i Qvarnberg har han blivit upplyst om »att ehuru denna kvarnen i år delar lika öde af knapp wattendragt med alla andra i orten, så skall likväl i wanliga år, efter det förbättrade skick, som Qvarnberget i senare tider wunnit, tillgången att mala för de kringboende wara tillräckligt. I sådant förhållande, och då detta år kan anses såsom ett sällsynt undantag i naturens wanliga gifmildhet på rägn, så kan jag, för min del, icke samtycka till någon ny anläggning af qwarn inom detta mäldlag...» På förfrågan tillkännagavs att Qvarnberget och Quarnbo voro belägna två till tre fjärdingsväg från Ekeby och någon annan kvarn på landet vore inte närmare än den i Bondkyrko s:n vid Wårdsätra, två mil från Ekeby. Häradsrätten fann så mycket mindre skäl att motsätta sig Forslunds anhållan som ridderskapets och adelns privilegier ger »rätt till så beskaffade qwarnars byggande å egna ägor och Kongl. Maj:t genom företedd Nådig Resolution 27 sistlidne juni tillåtit bemalte Handelsman, att under frälsemanna rätt äga och besitta samma Frälse Säteri». Konungens tillstånd är daterat Greifswald 27 juni 1806. Den av rätten åberopade paragrafen 14 i adelns privilegier åberopas också av landshövding Eric af Wetterstedt i det utslag, som följde 19 dec. 1806, i vilket han ger Forslund rätt att på »dess ägande Ekeby Frelse Säteri ägor i Wenge Socken uppbygga... omförmalte husbehofs wäderqwarn likväl med förbehåll, at närliggande odal-qwarnar til deras rätta häfd och inkomst med Tull-tägts tagande därigenom icke skadas.»

Den nedre gränsen för kvarnens datering är därmed given. En övre gräns finns i det köpekontrakt, enligt vilket Forslund försäljer Ekeby säteri $1\frac{1}{2}$ mantal »med tillhörande vatten och wäderqwarn» till kansli-rådet Lars David von Troil. Köpekontraktet är daterat 17 nov. 1815. Mellan åren 1806 och 1815 måste Ekeby kvarn sålunda ha blivit byggd. Möjligen kan Brunna-arkivet visa sig innehålla uppgifter, som medgiva en ännu mer exakt datering.

Per Axel Björkman

ÄLVKARLEBY HEMBYGDSFÖRENING

Styrelsen för Älvkarleby hembygdsförening lämnar följande redogörelse för verksamhetsåret 1959.

Under året har följande personer utgjort styrelse: ordförande Artur Fors, v. ordförande Knut Holmström, sekreterare Sigrid Elgenberg, kassör Gustaf Klockare. Övriga ledamöter: Eskil Janelind, Leander Strand, Gösta Holmqvist och Alfred Malmskär. Suppleanter: Karl Jansson, Artur Lindberg, Albin Pettersson, Inga Andersson och Eire Philipsson.

Styrelsen har under året hållit fyra sammanträden. Festkommittén har nedlagt ett gott arbete för att planera och genomföra föreningens fester.

Föreningen hade vid årets slut 163 medlemmar. Föreningens ekonomi är god. Styrelsen vill dock understryka att byggnaderna ständigt är i behov av kostnadskrävande underhåll. Behållningen, kr. 4 063: 79, kan hastigt förbrukas om något större arbete måste göras.

Valborgsmässoafton, midsommarafton och hembygd dag har firats traditionellt och allmänhetens tillslutning varit god. En bussresa har under året anordnats. Marmaby, Bruket, Hyttön och Sagarbo besöktes. Hrr Sandén och Holmström berättade om de platser som besöktes och fruarna Ulla Jansson, Janelind och Broberg ordnade med nejonögon och annan lekamlig spis.

Museet har under året besökts av ett antal skolklasser samt även av turister och grupper av intresserade. Katalogisering av samlingarna har utförts av herr Sandén med hjälp av fru Kerstin Broberg. Med detta arbete har herr Sandén gjort föreningen en tjänst av bestående värde.

Styrelsen tackar herr Sandén och hans medhjälpare för ett gott arbete.

Styrelsen vill även anteckna att Älvkarleby kommunalfullmäktige beslutat att hr Sandéns Älvkarlebybok skall tryckas om i delvis omarbetad upplaga. Författaren har själv utfört omarbetningen. Länsmannens i Älvkarleby arkiv har förts från föreningens samlingar till landsarkivet enligt gällande bestämmelser.

Styrelsen tackar alla medlemmar för nedlagd tid och arbete på föreningens fester och på annat som varit till gagn för föreningen.

Till den avgående ordföranden Artur Fors framför styrelsen ett särskilt tack för det mångåriga arbete han nedlagt, de senaste åren som ordförande.

För Älvkarleby hembygdsförenings styrelse
Arne Molin

ÖSTERVÅLA HEMBYGDSFÖRENING

Den 30 mars 1960 höll Östervåla hembygdsförening sitt ordinarie årsmöte. Styrelsen återvaldes och består av: hemmansägare Paul Olsson, ordf., byggmäst. Sven Pettersson, v. ord., lantbr. Erik Olsson, sekr., fru Inez Persson, v. sekr., lantbr. Sture Persson, kassaförvaltare, vaktmäst. Hjalmar Carlsson, inventarieförvaltare, fru Anna Ekström, husmor. Övriga ledamöter: hemmansägare Felix Svinghammar, möbelsnickare Herbert Persson och bilinstruktör Harry Persson. Revisorer: hemmansägare Erik Jansson och lantbr. Olov Andersson. Medlemsantalet är 100. Förutom årsmöte har hållits 4 styrelsesammanträden.

Sommarfest har av vissa orsaker icke hållits. Festplatsen har under året varit uthyrd sju gånger till olika föreningar. Den 12 sept. 1959 anordnades en s. k. loppmarknad, den inbringade kr. 917:—, ett välkommet tillskott i vår klena kassa. Det har blivit en tradition att fira Ers- och Larsmässosamkväm, då inbjudningskort sändes till alla medlemmar. I höst vid Larsmäss kan vi fira hembygdsgårdens 30-åriga tillvaro. En del reparationsarbeten vid gården har i år utförts. Ännu återstår dock mycket att reparera och underhålla.

Hembygdsintresset inom socknen är kanske inte lika stort nu som det var för 30 år sedan då gården uppbyggdes.

Erik Olsson

ÖSTERÅKERS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Föreningen hade sitt årsmöte 3 juli 1960 i Nyköpingshus med stor anslutning av föreningsmedlemmar. Vi gjorde också en avstickare till Oxelösunds järnverk. Årsmötet beslöt att höja medlemsavgiften till 5 kr. Den ständiga avgiften är dock oförändrat 30 kr.

Restaureringen av biskopsborgen vid Tuna pågår. Uppmunringen sker på bekostnad av riksantikvarieämbetet. Inhägnaden av borgen samt uppröjningen omkring den betalas av föreningen.

Vi har bekymmer för den gamla Runökvarnen. Ägaren till Runö gård påstår att kvarnen är hans, trots att vi en gång begärt hos domänstyrelsen att få rätten till denna. På årsmötet utsågs 2 styrelsemedlemmar, som på nytt skall förhöra sig hos domänstyrelsen om vem som är ägare till kvarnen, inte minst med tanke på att försäljning av gården kan bli aktuell.

Båtsmanstorpet, vår blivande hembygds gård, är uppförd i Ekbacken. Nästa årsmöte hoppas vi kunna hålla där. Stugan har tegeltak, är rödmålad med svarta knutar och kvarnstenar ligger som trappa. Läget är idylliskt bland äppelträd och gamla ekar. Vi är glada åt, att vi nu äntligen får en plats, där vi kan samla alla under åren skänkta, för föreningen värdefulla saker.

En ny gåva förtjänar omnämnas. Det är en gammal handgjord piporgel i manshöjds storlek. Den har gjorts av en sedan många år död torpare i Åsätra. Han var blind när han gjorde orgeln och hörde illa. Allt i orgeln är handgjort, t. o. m. tangenterna, som han formade av gamla stärkekragar. Han var i sanning ett bygdegeni. Vi skall nu försöka få orgeln i stånd — den får naturligtvis inte byggas om — och, ifall den går att använda, placera den i kyrksalen, Åkersberga.

Roligt är att allt flera skaffa sig »österåkersdräkten». En del av dem har vävt kjol- och västtyget själva, vilket utgjort ett stimulerande kursmoment för elever i vår yrkesskolas vävkurs.

En runsten i hård granit, varav det finns $1/4$ del kvar, har påträffats i spismuren i en gammal stuga, när denna nyligen brann ner. Föreningen, som fått runstensfragmentet, funderar nu på lämplig placering, kanske mitt i centrum av det kraftigt expanderande Åkersberga för att bland alla nutids- och framtidsvyer minna om att bygden har gamla fina anor.

Gunhild Uggla